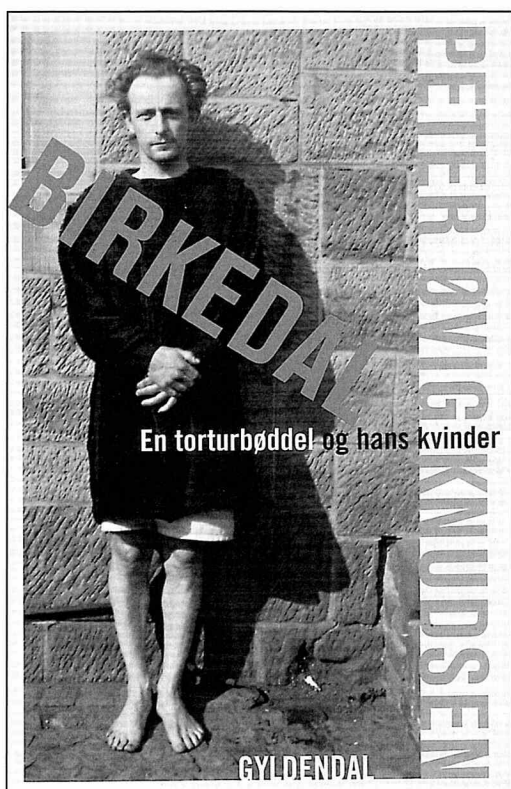

Tæve-Hansens historie

Af Morten Thing

Peter Øvig Knudsen:
BIRKEDAL. EN TORTURBØDDEL OG HANS KVINDER.
Gyldendal, 557 s.
samt 12 sider kildedokumentation på www.oevig.dk

I 2001 udsendte journalisten Peter Øvig Knudsen bogen *Efter drabet*, som gennem interviews tog hul på historien om modstandsbevægelsens likvideringer. Den dannede grundlag for filmen *Med ret til at dræbe* fra 2003, som i en forkortet version blev vist på fjernsynet. I 2004 er bogen udkommet med filmen indlagt som DVD.

I 2004 udkom tillige Øvigs hidtil største værk, bogen om Ib Birkedal Hansen, som 1944-45 udviklede sig til den mest bestialske Gestapo-mand i Danmark. Han gik i tyskernes tjeneste og fik her tilnavnet Tæve-Hansen – og med god grund. Han slog med de bare næver, stokke, knipler, stålwirer og piskede tilståelser ud af de anholdte. Han slog folk til krøblinge og ihjel. Han sønderslog deres indre organer. Blodet løb ud af de afhørte og fyldte deres sko. Sidevis af veldokumenteret vold fylder bogen, så man er ved at brække sig over det – og over den afstumpethed, den er udtryk for.

Gestapo i Danmark lod ham få meget vide rammer at arbejde i af den simple grund, at han producerede resultater. Folk brød sammen og gav de ønskede oplysninger. Men ikke nok med det. Tæve-Hansen udviklede et helt nyt efterforskningskoncept, som hans overordnede var vilde med. Han opbyggede så at sige sin egen bande på næsten 20 personer, som han brugte til at finde frem til modstandsfolk. Centralt i gruppen stod en gruppe kvinder, hvis opgave det var at være lokkeduer. I deres egen jargon blev kvinderne sendt ud for 'at spille på' en eller anden person, som kunne tænkes at have en forbindelse til modstandsbevægelsen.

Typisk kunne det være at søge en transport til Sverige eller tilbyde våben. Deres opgave var at spille deres rolle, så modparten troede sig i sikkert selskab og tilbød at skaffe lokkeduen en transport over sundet eller tilbød at gå videre med tilbuddet om våben. Samtidig overvågede andre medlemmer af gruppen mødet og vendte tilbage og hentede personen, hvis vedkommende på nogen måde havde røbet forbindelser til modstandsbevægelsen. Herefter tog Birkedal over og tævede resten af historien ud af de pågældende. Det bliver til mange dræbte og rigtig mange arrestationer, som sender modstandsfolk videre til Tyskland til sult og død.

Ved kapitulationen stak Birkedal og flere fra banden af til Tyskland. Nogle af dem gav op og vendte hjem igen efter kortere tid i sammenbruddets land. Men Birkedal selv gjorde karriere, blev ansat hos amerikanerne og endte som kontorchef indtil han i 1947 blev opdaget, arresteret og sendt hjem til Danmark. Her blev han modtaget af et velforberedt politi, som siden 1945 havde samlet på sager med ham som hovedanklaget. Også de andre i gruppen blev anklaget og anklageskriftet omfattede bl.a. 28 drab, 315 anholdelser og 132 tilfælde af grov mishandling af fanger. Den store retssag sendte mange af dem i

“Jenny Holm” alias Ellen Christensen, tidligere gestapoagent og elskerinde til Birkedal. Af efterretningsfolk blev hun betragtet som den “dygtigste og farligste agent”, noget efterretningsvæsen kunne have ansat. Foto fra bogen.

fængsel med meget store straffe. Selv blev Birkedal dømt til døden og skudt i 1950.

Både denne og Øvigs bog om likvideringerne tilhører en ny subgenre i besættelseslitteraturen: historien om de ubehagelige og fortrængte forhold. Måske startede det med Anette Warrings ph.d. afhandling fra 1993 om tyskerpigerne, måske startede det før. En gruppe yngre forskere og journalister har taget ting op til behandling, som modstandsbevægelsen ikke selv var særlig interesseret i eller måske helst så ladet ubehandlet. Men det nye blik på besættelsen har været gavnligt, og det er vigtigt at fastholde, at udforskningen af fortiden ikke kan lade sig begrænse af deltagernes præferencer.

Når jeg alligevel synes, at Øvigs bog om Birkedal ikke er vellykket (og ikke så vellykket som bogen om likvidationerne) skyldes det altså ikke emnet. Tværtimod synes jeg, at historien om Tæve-Hansen har mange interessante aspekter i sig. Problemet er blot, at Øvig stiller få spørgsmål herudfra og besvarer næsten ingen. Bogen er tilmed meget lang. Den kunne sagtens have været endda betydelig kortere, hvis Øvig havde brugt en anden metode. Så vidt jeg kan se er bogens helt afgørende svaghed dens journalistiske metode.

Journalister lærer at skelne radikalt mellem reportage og kommentar. Groft sagt er en reportage en 'objektiv' fremstilling med et meget tilbagetrukket fortæller-jeg eller et fortællerjeg, som principielt kan udskiftes med et andet. Til forskel fra kommentaren, hvor det skrivende jeg har en klar individualitet, som ikke er udskiftelig. Når jeg sætter objektiv i anførselstegn, er det fordi, moderne journalister naturligvis godt ved, at de i udvælgelsen af kilder og behandlingen af dem faktisk opererer ud fra en 'analyse', en forestilling om hvordan tingene hænger sammen. Men det er en fast konvention, at denne 'analyse' ikke tematiseres åbent, hvorved genren bidrager til at fremstille sig som 'objektiv'.

I modsætning hertil opererer mange historikere (men naturligvis ikke alle) ud fra en teori om deres objekt, som de lægger åbent frem. Denne teori (eller dette analyseapparat) gør det muligt bl.a. at sortere i

kildematerialet, så man i fremstillingen går efter signifikante og prægnante træk i stoffet. Det gør man bl.a., fordi stoffet i form af kilder tit er overvældende og ikke skal gengives i sin fulde udstrækning. Men man gør det ikke mindst af hensyn til den *forståelse* som fremstillingen gennem sin fortælling producerer. Det er i denne forståelse resultaterne opsummeres i et format, som er kortere og mere prægnant end fremstillingen selv.

Øvigs bog er ikke en total fremlæggelse af kilderne – men nogen gange føler man det sådan. Jeg tror det skyldes, at Øvig gennem sin fortællestruktur har villet noget, noget som hans journalistiske metode ikke tillader ham at fælde dom om.

Bogens helt grundlæggende tema er, at ekstreme sociale forhold bringer ekstreme former til syne i folks karakter. Hvis du får omfattende beføjelser over andre mennesker, hvis du får lov til at slå dem ihjel, hvis du vil, så får man muligvis sådanne folk som Birkedal og hans slæng. Men selvom dette tema så at sige er kernen i bogen, tematiseres det næsten ikke åbent. En af de mest forpligtende karakteristiker er fx, at en bestemt kvinde var "endnu et eksempel på de mærkværdige og dobbeltydige skæbner, som krigens kaos fremkaldte."

Et andet grundlæggende tema introduceres i bogens titel "En torturbøddel og hans kvinder." Meningen med titlen er jo ikke, at Birkedal kun brugte kvinder, for mændene var i flertal. Nej, meningen er tilsyneladende, at der skal skabes en semantisk forbindelse mellem 'torturbøddel' og 'kvinder'. Det må kort sagt handle om sex. Og det gør det også på en vis måde.

Sagen er, at Birkedal på skift er kæreste med sine lokkeduer. Både han og de kommer til undersøgelse hos retspsykiateren Max Schmidt. Han skal tage stilling til deres eventuelle strafegnethed. Max Schmidt er bl.a. kendt som skurken i Carl Madsens bog *Den gode læge og andre fortællinger* fra 1966, hvortil Herluf Bidstrup har tegnet et omslag (som gengives af Øvig), hvor man ser den gode læge ligge på knæ mellem en kvindes lår. Max Schmidt fik et ry for at være mere end almindeligt

interesseret i kvinders sexliv. Dette ry refererer Øvig. Det er muligt, at Schmidt var sexgal, det er også mere end sandsynligt at Carl Madsen var en puritaner. Spørgsmålet er, hvad Øvig vil bruge dette ry til? Vil han have læseren til at forstå, at de seksuelle relationer mellem Birkedal og lokkeduerne ingen betydning havde? Eller vil han have læseren til at forstå, at en psykiater, som har publiceret en lærd artikel om prostituerede kvinders intime tatoveringer, ikke er til at regne med? Svaret blæser i vinden.

Schmidts grundige udspørgen af Birkedal, hans kone og hans lokkeduer om deres seksuelle relationer bliver genfortalt lige så detaljeret som i originalen. Og skal man læse bogen, som man ville læse en roman, så er det soleklart at Øvig bruger stoffet til at styre interessen i retning af det seksuelle: vi skal blive opmærksomme på karakteren af disse relationer. Spørgsmålet er imidlertid, hvilken karakter disse seksuelle relationer havde, eftersom de involverede parter modsiger hinanden. Birkedals kone siger fx, at han var en meget omsorgsfuld elsker, der kun dyrkede normal sex, mens han selv siger, at han var til 69'ere og sex mellem brysterne. En af hans lokkeduer siger, at hun blev ophidset, når han slog hende, mens han siger, at han aldrig slog hende. Fortællingen vil have os til at se noget, som fortælleren ikke vil hjælpe os med at se. Journalisten vil ikke gå længere end kilden, han har ingen teorier, vi må høre.

Bogens sidste 30 sider handler om eksekutionen af Birkedal. Jeg synes det på eksemplarisk vis peger på netop bogens svaghed. Hvorfor skal vi høre side op og side ned om opførelsen af og arkitekttegningerne til henrettelsesskuret på Christianshavns vold? Hvorfor skal vi høre historien om politimanden, som opbevarede alle de henrettedes skydeskiver, som de fik sat fast på brystet, og hvori man kan se, hvor de er blevet truffet? Og hvorfor skal det trækkes ud over 30 sider? Det skal det formentlig af den simple grund, at Øvig

har fundet materialet. Men som i tilfældet med det dobbelte budskab om Schmidts undersøgelser (manden er sexgal, men her er alligevel hans resultater) ses det snarere at være styret af nyfigenhed end af historisk nysgerrighed. Nyfigenheden vil vise den nyhed, vi endnu ikke kender, nysgerrigheden vil se sammenhænge og forsøge at forstå.

Bogen har en fortællestruktur, som får en til at tænke på, om Øvig burde have skrevet en roman i stedet. Ikke kun fordi selve stoffet er dramatisk og oprivende, men fordi hele historien om Birkedal er indlejret i historien om en endnu levende kvinde, der vil fortælle Øvig sin historie og som viser sig at være én af lokkeduerne. Hun er muligvis, sandsynligvis fuld af løgn, som en lang række af bogens øvrige fortællere. Men hun udgør en slags storfortælling, som havde fungeret i en roman. Også sprogligt forsøger Øvig ved nye afsnits begyndelse at bruge greb fra fiktionen. Men han har ønsket at fortælle en virkelig historie, "Intet er opdigtet", siger han. Og selvom han ikke har ønsket at føre et referencesystem med noter, har han fået sin egen hjemmeside hos Gyldendal, hvor man kan se, hvilket materiale han har brugt. Helt bortset fra at jeg ikke forstår, hvorfor dette ikke findes i bogen (hvad gør læseren, når Øvigs hjemmeside om 7 år er lukket?), så understreger det altså det dokumentariske ved bogen. Øvig vedstår også, at han har "udvalgt informationerne". Og alligevel slutter bogen med ordene: "Selv om jeg gennem undersøgelsesarbejdet har dannet mig skiftende meninger om både begivenheder og personer, har jeg dog så vidt muligt valgt at holde disse vurderinger for mig selv – for ikke at hindre hver enkelt i at tænke sit."

Nu sidder vi ikke med hele materialet og kan derfor kun forholde os til de informationer, Øvig fandt relevante. Vi kan altså kun tænke indenfor de rammer, han har tilladt os. Men han vil ikke stå ved de analytiske domme, der er en konsekvens heraf.